

ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ

"ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ,"

Είναι ένα ζήτημα που με άσασχολεί από χρόνια και που συχνά προσπάθησα να θέλω με κάποια δειλία, όμως, στην αρχή, με περισσότερη πεποίθηση έπειτα, χωρίς ως τόσο να βρίσκω «πρόβλημα ώτα». Υπάρχουν συνήθειες τόσο βαθιά ριζωμένες, που τό να τις ξεριζώσης ίσοδυναμεί με άληθνή επανάσταση. Και μία τέτοια επανάσταση σχεδόν βήματα να κάνω. Θα τό πετύχω; Ίσως. Κάποιο μικρό βήμα έχει γίνει κιόλας μέσα στά τελευταία έτη χρόνια. . .

Συχνά, πολύ συχνά δυστυχώς, κριτική και κοινό μέφονται τούς τραγουδιστές μας για τήν κακή τους άρθρωση. Τόσο στην "Όπερα, όσο και στις συναυλίες μπορείτε ν' άκούτε άρσάτιες φωνές, έξαιρετα δουλεμένες—οι κυλοί καθηγητές δέν λείπουν άπ' τόν τόπο μας—και νά μήν παίρνετε, κυριολεκτικώς, λέξη άπό τό στόμα τους. "Όμως, ό κάθε άκρατής για νά παρακολουθήσει τή δρσάσι ενός έργου πρέπει ν' άκούει, νά διακρίνει και τίς λέξεις τού ποιητικού κειμένου, που πάνω σ' αυτό έγραψε τή μουσική του ό συνθέτης; τό ίδιο συμβαίνει και στά τραγούδια—λίνετερ, μελωδίες, άριες κ.λπ.—όπου τό ποιητικό κείμενο άποτελεί ένα άrganικό σύνολο με τή μουσική, είναι τό παίρημα που ένέπνευσε τήν μουσική και που πρέπει νά γίνη τό ίδιο άντιληπτό άπ' τόν άκρατή, έκτελεσμένο με τήν ίδια ακριβεία και σαφήνεια, όπως και ή μουσική. Μόνο έτσι δολοκλήρωταί ή αισθητική άπόλαυσις. Έξέ άλλου, δέν πρέπει νά ξεχνούμε, πός άπειροι είναι οι άκρατές που κάτανουούν τή μουσική διά μέσου τού φιλολογικου κειμένου. Τό φιλολογικό και ποιητικό κείμενο όμως, πηγαίνει χαμένο έξ αίτίας τής κακής άρθρώσεως τού έρμηευτου.

Κακή άρθρωση λοιπόν. Άλλά γιατί; Τό κακό είναι γενικό στόν τόπο μας, παρ' όλους τούς κόπους και τίς προσπάθειες τών καθηγητών και οι έλαχιστότατες εξαιρέσεις δέν κάνουν παρά νά επιβεβαιώνουν τόν κανόνα και μάλιστα νά μού δίνουν ένα ακόμα έπιχείρημα για κάτι που θα έλθεσω παρακάτω. Λοιπόν γιατί; Γιατί αυτή ή γενική κακή άρθρωση; Έπειδή άπό τήν πρώτη στιγμή που ό μέλλον τραγουδιστής άρχίζει τήν τεχνική του έκπαίδευση ύφισταται, αναγκαστικά, μία γενική διαστρέβλωσι τών φωνητικών τών όργάνων, ύποχρωμένος, σύμφωνα με τό καθιερωμένο σ' όλες τίς Σχολές τραγουδιού τού τόπου μας, νά έξασκηθί πάνω σε μία έξην γλώσσα, ύποχρωμένος νά προσφέρη ένεικούς φθόγγους, φωνήματα άνοιχτά ή κλειστά, που δέν ύπάρχουν στη γλώσσα μας, σύμφωνα παχειά, ή λαρυγγώδη, ή έρρινα, που έπίσης δέν ύπάρχουν στην Έλληνική γλώσσα.

Άλλά ή Φύσις σύμφωνα με τή μήτρική γλώσσα τού κάθε ανθρώπου διαπλάθει τά φωνητικά του όργανα—τό λαρόγγυ μ' όλη τήν περιπλοκή του σκευή του, χορδές κ.λπ., όλη τή μ' άσκα, όπως και τό αυτί του, τήν άκοή του. Τά μικρά παιδιά και οι μαθητές τών σχο-

λείων—άν προσέξετε τίς μαθητικές χορωδίες—προφέρουν σωστά τίς λέξεις, έχουν άπόλυτα κορθή άρθρωση, που τή χάνουν όταν άρχίσουν, στην κατάλληλη ήλικία, νά μελετούν συστηματικά τραγούδι. Κι' αυτό είναι φυσικό: "Ο καθηγητής τού τραγουδιού ένώ κάταγίνεται νά «τοποθετήση» σωστά τίς φωνές, νά τίς αναπτύξη, νά τούς δώση έκτασι, όμοιογένεια, πλάτος, εύλυγία κ.λπ., κάταγίνεται έπίσης με τή διαστρέβλωσι τών φωνητικών όργάνων βασιζόντας τή μέθοδό του πάνω σε μία έξην γλώσσα: Γαλλική ή Ίταλική συνήθος, τά τελευταία χρόνια και Γερμανική και Άγγλική—γλώσσες για τίς όποιές δέν είναι φαιγαμένα τό φωνητικά άργ.να τού μαθητή και που τίς περισσότερες φορές ό μ' ηθητής άγνοεί έντελώς ή μόλις φηλλίζει: "Άλλά κι' άν ύποθέσουμε πός ό μαθητής ξερει Γαλλικά, π.χ., ποτέ δέν θα μπόρση νά άρθρώση και νά προσφέρη σωστά, σαν ένας Γάλλος, και όχι μόνο αυτό, άλλα με τή διαστρέβλωσι που ύφιστάνται τά όργανά του, ούτε τή γλώσσα του πιά δέν μπορεί νά προσφέρη σωστά, ούτε κομμιά άλλη γλώσσα, ένώ ή προσπάθεια που κάταβάλλει—άν κάταβλλη—του στερεί άρκείες άπ' τίς φωνητικές του δυνατότητες. Έτσι συμβαίνει, στις καλύτερες περιπτώσεις, άν δηλαδή ή άρθρωση έννοι καθαρή, νάναι σφαληρή ή προφορά; κι' έτσι, πολύ, μά παραπολύ συχνά άκούμε Έλληνες τραγουδιστές νά τραγουδούν Γαλλικά με Έλληνική προφορά και Έλληνικά με Γαλλική προφορά!

Ός τόσο, αυτή τήν εποχή, παρακολουθόντας τίς μαθητικές «Έπειδείξεις» τών διαφόρων Σχολών τραγουδιού τών "Ωδείων μας, δέν άκούω παρά μία τρομακτική ξενογλωσσία. Μαθητές όρχήριοι, κάτα τών τάξεων μαθητές τριών ή τεσσάρων μηνών, τραγουδούν με χαριτωμένη, άληθεια, άφέλεια, Ίταλικές άριες, Γαλλικά τραγούδια, Γερμανικά λίνετερ, Άγγλικές συνθέσεις—άκόμα και Νέγρικα τραγούδια άκουσα—όλα στη γλώσσα τους, σ' έναν έξωφρενικό τραγέλαφο, που σε κάλλι ν' άπορήξ; «μά δέν έχουμε γλώσσα,» ουλλογίζουσι. «Η γλώσσα μας δέν τραγουδιέται; Και δέν ύπάρχει κανένα Έλληνικό τραγούδι; Γιατί πρέπει νά σημειώσω κι' αυτό; Σ' όλα αυτά τά μαθητικά προγράμματα που άποτελούνται, κατά μέσον όρο, άπό έξήντα (άρηθ 60) έργα τραγουδισμένα άπό κομμιά 20άδα μαθητών, μόλις μπορεί νά βρηξ ένα ή δυό Έλληνικά τραγούδια. . . Σβουόμενοι όλοένα οι Έλληνες συνθέτες.

Άλλά δέν πρόκειται τόρα γι' αυτό. Δέν θίγω τό ζήτημα τής αγάπης, τής στοργής, τής προσοχής που πρέπει νά δίνουμε στην Έλληνική μουσική δημιουργία. Δέν είναι αυτό τό θέμα μου. Κι' άν τό έθιξα είναι μόνο και μόνο για νά πώ πός οι μαθητές, αντί ν' άρχίσουν με μία Ίταλική «ρία άντίκα» ή ένα Γαλλικό τραγούδι, θα μπόρουν περίφημα ν' άρχίσουν με μία Έλληνική μελωδία, μ' ένα άλλο Έλληνικό τραγούδι ή έστω μία άρια άπό μία Έλληνική όπερα. Άλλά για

νά γίνη αυτό, θάπρεπε νάχουν άρχίσει τήν εξάσκησι,τά φωνητικά τους γυμνάσματα πάνω στή γλώσσα τους, πάνω στή σωστή, στργουλή, καθορή, σφρηπλητμένη άρθρωσι καί προφορά τών Έλληνικών συμφώνων καί φωνηέντων κ' άχι πάνω στα Γαλλικά «u» καί «ch» καί «g» ή στα Γρνια «n», ή στα άφωνα ή λαρυγγώδη «h» καί έπειτα συνέχεια. Σε κανένα μέρος του κόσμου δεν γίνεται αυτό. Κονένος Γάλλος μοηής δεν ύποχρώνεται νά γυμνάση τή φωνή του πάνω σε Γερμανική γλώσσα κ' ούτε κονένος Γερμανός πάνω στή Γαλλική. Γιατί λοιπόν κ' έμεις εδώ, μιά χώρα μουσική, μιά χώρα με τέτοια πλούσια καί άρμονική γλώσσα, νά μην καταλαβαίνουμε ένα τόσο άπλο πράμα, νά μη θέλουμε νά μορφώσουμε τούς τραγουδιστές μας πάνω στή γλώσσα μας; Γιατί νά μη θέλουμε νά βάλουμε τις βάσεις μιάς Έλληνικής Σχολής τραγουδιστών;

Δέν θά τραγουδούν λοιπόν οι μαθητές τίποτα άπό τις ξένες συνθέσεις; Ποιάς έίπε τέτοιο πράμα; Όλα μπορούν, προεδευτικά, νά τά τραγουδήσουν καί νά τά έρμηνεύσουν άλλά σε Έλληνική μετάφρασι, άπλούστατα. Έλληνες είναι, σε Έλληνικό κοινό άπειθώνονται. Για τήν Έλληνική αϊθουσα συναισθήσε ή γιά τήν Έλληνική Λυρική Σκηπή προορίζονται. Δέν άκουσα στό Παρίσι κανένα Γάλλο τραγουδιστή νά τραγουδή τά «Λίστερ» του Σοβίπερ, του Σοϋμαν, του Μπράμς, Γερμανικά. Ούτε στή Μεγάλη Όπερά, ούτε στήν Όπερά-Κωμική άκουσα ξένες άπερες τραγουδισμένες σε ξένη γλώσσα. Παντού μεταφρασμένα όλα Γαλλικά. Το ίδιο συμβαίνει στή Γερμανία γιά τά ξένα έργα. Τά μεταφράζουν στα Γερμανικά. Η μήπως στή Γιουγκοσλαβία δεν έχουν μεταφράσει κάθε έργο στή γλώσσα τους; Καί σ' ένα ταξίδι μου εκεί κάτω, στήν Παλαιστίνη, άκουσα τό «Σαμφών καί Δαλιδά» δοσμένο Έβραϊκά!

Μά κάθε έργο «γάνει» στή μετάφρασι—φονάζουν οι «eshétés»—οι περίφημοι «αϊσθητικοί». Σάμπως δεν «χάνει» διαν το κοινό δεν καταλαβαίνει τίποτα; Η όταν οι τραγουδιστές τό καταστρέφουν με τήν κακή τους άρθρωσι καί τή βάρβρη προφορά τους! Ο ώριώτερος, δ άρμονικότερος στίχος του Heine γίνεται κακόηχο κατασκή.σισα προφερόμενος άσχημα καί ποτέ δ άκρο ιτής δεν μπορεί νά σιλλάβη τήν οϊθήρια άμορφία τής μουσικής του Schumann άν δέ νοιώση καί τό ποιητικό κείμενο που τήν έμπνευσε γιά νά φέρω ένα πρ άδειγμα. Καί έν τάχα άδόντο νά γίνουν ώραίες, ποιητικές μεταφράσεις; Έχουμε, ως τόσο, ήδη λαμπρά ύποδείγματα τέτοιων πιστών, μουσικών καί ποιητικών μεταφράσεων. Πραπέμω τον άναγνώστη μου στις εξαιρετικές μεταφράσεις του άξέχιστου Ποριώτη («Ξένη Λόρα» καί άλλα).

Μά οι Έλληνες καλλιτέχνες που πρόκειται νά κάνουν διεθνή σταδιοδρομία; Έλληνικά θά τραγουδήσουν... στήν Αμερική;

Όλοι τάχα οι τραγουδιστές μας προορίζονται γιά διεθνείς «στίρες»; Άλλά καί εδώ ύπάρχει άμση απάντησι: Ό τραγουδιστής που ζήρει νά τραγουδή

σωστά στή γλώσσα του, που κατέχει γερά τόν μηχανισμό τής άρθρώσεως καί τής προφοράς—κ' αυτόν τόν μηχανισμό μόνο στή μητρική του γλώσσα θά τόν πετύχη—μπορεί πιο εύκολα άργότερα, νά μάθη νά τραγουδή καί σε μιά, δύο, τρεις, άσες θέλει, ξένες γλώσσες: Άλλά, τό ξαλαλέω: Κάθε τραγουδιστής τή χώρα του σιλλογιείται πρώτα, το κοινό τής χώρας του, γ' αυτό προορίζεται, γιά τόν πολιτισμό, τής πατρίδας του καταβαίνει στόν καλλιτεχνικό στίβο. Όλα τ' άλλα είναι ματαιοπονίες καί ματαιοδοξίες. Στήν πραγματικότητα, ένας τραγουδιστής μόνο σε μιά γλώσσα μπορεί νά εκφράζεται άληθινά άμειμπτα. Οι μεγάλοι καλλιτέχνες του τραγουδιστού που γυρίζουν στόν κόσμο καί τραγουδούν κάθε έργο στή γλώσσα τους είναι λίγοι καί πάλι δ προσεκτικός άκροατής—προσεκτικός καί ειδικός καί έμπειρος—θά τούς βρη ψευδία που, φυσικά, σβόνουν μπροστά στή μεγάλη τους τέχνη. Άξιώθηκα ν' άκούσω τόν Σαλιάτιν. Μόνο Γαλλικά τραγουδούσε σωστά κ' δ ίδιος έλεγε πως τό Ρωσικά του ήταν έλλεινιά! Τά Ιταλικά του ήταν... καί σάν τών Έλλήνων μαθητών. Η Μαρία Φρόντν τραγουδούσε σε δέκα γλώσσες, σωστά καί καθαρά. Ώς τόσο άνα τραγουδούσε Γερμανικά—τή γλώσσα της—ένωιαθε άμέσως κάτι άλλο, τό τέλειο. Η φωνή έβρισκε όλη τήν τήν έλευθερία, όλη τής τήν άνεσι που μόνο στή μητρική τής γλώσσα μπορεί νάχη. Η δική μας ή Άλεξάνδρα Τριάντη ή μεγάλη έρμηνεύτρια του Γερμανικού «λιντε» είναι άκόμα ένα παράδειγμα του πόσο σημαντικό ρόλο παίζει ή γλώσσα στό τραγούδι. Ειδικεύθηκε στή Γερμανική γλώσσα, τήν έκανε κτήμα τής, δική τής. Άλλά ρωτήστε τήν πόσο κοπίασε γ' αυτό. Καί ρωτήστε τήν άν μορη νά τραγουδήση τό ίδιο τέλειο σε μιά άλλη γλώσσα.

Μιά άπ' τις πιο λαμπρές μας τραγουδιστριες είναι ή Ζωή Βλαχοπούλου. Είναι μιά μεγάλη Έλληνίδα καλλιτέχινισ. Δέν θυμάμαι νά τήν άκουσα ποτέ νά τραγουδή σε ξένη γλώσσα. Καί είχε τό θάρρος, τώρα τελευταία, νά τραγουδήση στή Γιουγκοσλαβία όπου τήν εκάλεσαν, τρεις άπερες Έλληνικά, πράμα που δεν έμπόδισε καθόλου τούς Γιουγκοσλάβους νά τήν άποθεώσουν καί νά τήν κρατήσουν σχεδόν ένα μήνα. Μά μήπως κ' έμεις εδώ δεν ένθουσιασθήκαμε με τόν έξοχο εκείνον Γιουγκοσλάβο τραγουδιστή, τόν Γιάνκοβιτς, που είχε τό κουράγιο νά μάς τραγουδήση στή γλώσσα του, τόν «Κουρέας»;

Κάθε πολιτισμένη μουσική χώρα προσέχει, άγαπάει καλλιέργει τή γλώσσα τής, πάνω στήν έθνική τής γλώσσα βραίζει τήν έθνική τής Σχολή τραγουδιστού Μόνο στήν Ελλάδα, ενώ έχουμε τόσους εξαιρετικούς μουσικούς παιδαγωγούς, καθηγητές καί καθηγήτριες τραγουδιστού άληθινά άξιόλογους, δεν έχουμε μιά έθνική, μιά «Έλληνική Σχολή τραγουδιστού». Ποιάς δέ τολμήση, τάχα, νά κάνει... τήν έπανάστασι;